

Obravnavanje kulture v slovenskih medijih

Representation of Culture in Slovenian Media

Le traitement de la culture dans les média slovènes

V študijskem letu 2000/2001 smo na ISH-ju začeli izvajati raziskovalni projekt, katerega namen je analiza reprezentacij kulture v slovenskih medijih. Naročnika projekta sta Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za znanost, šolstvo in šport, njegov nosilec je **prof. dr. Drago B. Rotar**, koordinirata pa ga doktorantki **Taja Kramberger** in **Sabina Mihelj**. Pri projektu sodelujejo tudi drugi študentje in študentke ISH, ki tako opravljajo svoje individualno raziskovalno delo (IRD) ter s tem del študijskih obveznosti. Prvi, preliminarni rezultati raziskave bodo znani predvidoma konec leta 2001, poglobljeno analizo in interpretacijo pa bomo končali do jeseni 2002.

V Sloveniji doslej ni bila izvedena še nobena raziskava, ki bi se sistematično lotevala analize mehanizmov reprezentacije kulture v slovenskih medijih, kar je bistveno določalo način dela na projektu že od samega začetka. Menili smo, da je raziskava, ki skuša osvetliti, prikazati in kritično ovrednotiti sedanje razmere v sferi javnih reprezentacij kulture v Sloveniji, in sicer tako, da v izbranih korpusih medijskih prezentacij kulturne produkcije razbira učinke premeščanja recepcijskih mehanizmov (bodisi formalnih bodisi vsebinskih) oz. zaporedja kontinuitet oz. diskontinuitet določene mentalitete, za izgradnjo prihodnje slovenske kulturne politike (pa tudi širše) te-

meljnega pomena. Ker v Sloveniji premoremo le nekaj večidel obrobni opazk, ki so vključene v sicer vsebinsko povsem drugačne raziskave, in nekaj kritično-esejističnih poskusov refleksije posamičnih primerov medijske reprezentacije kulture, smo projekt zastavili primarno kot eksploratorno-deskriptivno raziskavo, ki naj poda:

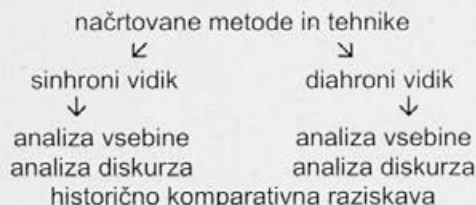
a) Izčrpen pregled obstoječega stanja (za leto 2001) v sferi reprezentacij kulture v izbranih slovenskih množičnih medijih, tj. v tisku in na televiziji (*sinhrona dimenzija raziskave*). Pregled obstoječega stanja bo zajel tako evidentiranje prevladujočih reprezentacij (in skoznje implicitno prisotnih vrednotenij) kulture kakor tudi analizo formalnih in vsebinskih mehanizmov konstrukcije takih reprezentacij ter pregled kritične pokritosti posameznih segmentov kulturne produkcije.

b) Pregled spreminjanja oziroma ohranjanja določenih medijskih reprezentacij kulture v obdobju 80-ih in zlasti 90-ih let za izbrane slovenske množične medije oz. izbrane segmente njihove produkcije (*diahrona dimenzija raziskave*).

Tako zastavljen projekt bo imel za rezultat obvladljivo bazo podatkov, analiz in interpretacij, ki bodo omogočili poznejše sistematično spremljanje problematike, pa tudi odprli poti za raziskave pretežno eksplanacijskega tipa. V fazi sekundarne obde-

lave in interpretacije zbranih podatkov bo mogoče ugotoviti, ali se v stanju na področju medijske reprezentacije kulture kažejo temeljne strukturne usmeritve kulturne politike v Sloveniji in v kolikšni meri se kažejo. Med drugim bodo zbrani podatki omogočili odgovoriti na vprašanje, ali so v medijski reprezentaciji kulture na posreden ali neposreden način razpoznavne nevrvalgične točke slovenske kulturne politike v poosamosvojitvenem obdobju, kakor so opredeljene v nacionalnem poročilu o kulturni politiki Slovenije (Čopić, Tomc, 1997, 1998): privilegiranje javnega sektorja, centralizacija ipd.

Kot je razvidno iz zastavitve raziskovalnega problema, je raziskovalni projekt v osnovi dvodelen (sinhrona in diahrona dimenzija), pri čemer se dela smiselno dopolnjujeta. Ker gre za pretežno eksploratorno-deskriptiven projekt, so v skladu z uveljavljenimi standardi na področju družboslovnega in humanističnega raziskovanja v projektu uporabljene različne raziskovalne metode oz. tehnike, tako kvantitativne kot kvalitativne. Osnovna razporeditev uporabljenih metod in tehnik je glede na zgoraj zarisano dvodelnost projekta naslednja:

Analiza diskurza in analiza vsebine sta na diahroni ravni projekta aplicirani na izbranem vzorcu medijskih reprezentacij kulture, in sicer iz tiskanih medijev in (v manjši meri) televizije. Iz pragmatičnih razlogov je vzorec *televizijskih oddaj*, ki so predmet raziskave na diahroni ravni, relativno omejen. Zajema predvsem produkcijo TV Slovenija, znotraj tega pa le informativne oddaje (osrednji TV dnevnik, Kultura) v obdobju po osamosvojitvi, ter manjši vzorec produkcije POP TV v letu 2001.

Vzorec tiskanih medijev zajema tako dnevno časopisje (Kultura in Čitalnica v Večeru, Književni listi in Kultura v Delu) kot tudi tednike (Mladina, Družina) in mesečnike oz.

specializirano periodiko (Literatura). Tak vzorec je znotraj časovnih mejnikov raziskave količinsko obvladljiv, hkrati pa dovolj raznolik, da zajema tako tipološko kot tudi mentalno in nenazadnje geografsko različno umeščene tiskane medije. Posebna pozornost bo pri analizi omenjenih tiskanih medijev na diahroni ravni raziskave namenjena reprezentaciji literarnega segmenta kulturne produkcije (s posebnim poudarkom na kritiki), saj ima prav literatura med segmenti kulture v Sloveniji potencialno največji ideološki naboj kot »nosilka slovenske kulture«.

Raziskava pri tiskanih medijih časovno zajema zadnji dve desetletji, ka-

terih spodnja meja je izid 57. številke Nove revije kot simbolični akt vpe-ljave novega - v primeri s preteklim - bolj angažiranega diskurza v slovenskem literarnem prostoru. Izid omenjene številke Nove Revije, ki ga lahko beremo tudi kot pomemben strukturni premik na dveh nivojih: v slovenskem političnem in literarnem polju, je bil dovolj odmeven, da je preko njega potekalo opredeljevanje po liniji *pro et contra* (za navezavo literature na politiko oziroma proti omenjeni navezavi).

Menimo, da je sopolovitev kulturne produkcije same na eni strani in njene medijske recepcije na drugi nujen predpogoj, da se kontekstualno markira, locira in natančneje opredeli (morebitni) semantično pomenljiv *hiatus* med obema, t.j. interakcijsko polje komunikacije, v katerem nemalokrat, prav zaradi nezavedanja komunikacijskih procesov, ki se v tem polju odvijajo, prihaja do političnih instrumentalizacij. Vzporedno branje dveh zapisov (avtorskega in kritiškega), ki

se nanašata na isti objekt, omogoča analizo jezikovnih načinov nagovora mreže naslovnikov - bralcev /tako skozi formalni kot skozi vsebinski vidik dela/, vse od sintaksičnega pa do semantičnega in pragmatičnega nivoja. Slediti je mogoče različnim pozicijam posameznih diskurzov znotraj določenih vrednostno-mentalitetnih sistemov in med njimi vzpostaviti relacije, prek katerih je šele mogoče opredeljevati specifično socialno-kulturno interakcijo teksta in konteksta kot dinamike določenega družbenega modusa ali določene partikularne politične situacije. Z analizo teksta, t.j. z diskurzivno analizo, potemtakem vstopimo v svet diskurzivnih odnosov, ki skozi jezikovno naracijo odražajo specifično ideološko konstelacijo. Kje se takšni teksti pojavljajo najpogosteje, kateri teksti imajo močnejši idološki naboj, kateri manjšega in do kolikšne mere ga je sploh mogoče raztegniti v okviru posameznih diskurzivnih praks, pa je predmet pričujočega raziskovalnega projekta.

Prikaz doslej opravljenega dela

V obdobju od novembra 2000 do maja 2001 je bila uspešno opravljena pilotna faza projekta, znotraj katere smo zbrali obsežen arhiv medijskih reprezentacij kulture za historično-komparativni del projekta, zastavili natančno metodologijo in jo (na pilotnem vzorcu) tudi preizkusili. Najpomembnejši korak znotraj pilotne faze pa je predstavljalo oblikovanje kompleksnih formularjev, ki omogočajo sistematično analizo medijskih reprezentacij kulture znotraj različnih (množičnih) medijev.

V pilotni fazi so se potrdila vsa pričakovanja, ki smo jih omenili že v zasnovi projekta in ki se vežejo na skoraj popolno nepokritost tega problemskega področja znotraj slovenske znanosti. Gre predvsem za to, da zaradi popolne odsotnosti znanstvenih raziskav, ki bi se sistematično lotevale analize mehanizmov reprezentacije kulture v slovenskih medijih, ne premoremo niti najosnovnejšega konceptualnega in s tem tudi metodološkega instrumentarija, ki bi bil utemeljen na premišljeni epistemološki zasnovi. To pomeni, da so vsi, ve-

činoma kritično-esejistični poskusi, ki so se tega polja v Sloveniji lotevali doslej, vsaj v nekaterih točkah ujeti v zanko zdravorazumskih kategorij, ki jih je skoraj brez izjeme mogoče zvesti na romantični imaginarij (19. stoletja) in zato spregledujejo nekatere ključne probleme. Kot taki seveda lahko rabijo le za objekte, ne pa za referenčni tekst raziskave. Posledično to pomeni, da smo, kar zadeva relevantno znanstveno literaturo, omejeni na tuje tekste, ki za nameček v veliki meri tudi niso bili prevedeni v slovenščino. To pa nam nalaga še dodatno delo, saj moramo konceptualne instrumentarije teh tekstov ne le aplicirati in predelati za slovenske razmere, ampak jih tudi ustrezno prevesti. Vse to nas je utrdilo v prepričanju, da je bila odločitev za raziskavo eksploratorno-deskriptivnega, ne pa eksplanatornega tipa, pravilna. To seveda ne pomeni, da ne bomo ob koncu projekta podali hipotez in nastavkov, ki bodo nakazovali smeri razvoja možnih razlag sedanjih značilnosti obravnavanja kulture v slovenskih medijih. Vendar pa bo splošljivost teh hipotez omejena; za njihovo dodatno razširitev bo potrebno v naslednjem koraku nedvomno zastaviti projekt širšega obsega. Kljub omenjenim težavam nam je uspelo v zastavljenem časovnem okviru (t.i. pilotni fazi projekta) izdelati formularje, ki omogočajo zbiranje podatkov na zelo različnih nivojih in posledično tudi zelo razvejano analizo in interpretacijo. Upali smo, da bomo v ta namen lahko za zgled uporabili nekatere druge formularje in metodološke postopke t.i. analize vsebine. Vendar pa se je ob soočenju s kon-

kretnimi teksti ter audio-vizualnimi reprezentacijami, ki predstavljajo sestavni del medijskih reprezentacij kulture, to izkazalo za popolnoma iluzorno. Tako smo bili prisiljeni zastaviti metodologijo povsem izvirnega tipa, ki je zahtevala (in še vedno zahteva) nenehno preverjanje ob empiričnih materialih kakor tudi nenehno premišljanje osnovnih predpostavk tipa: Kaj je (v določenem obdobju, za določeni medij ipd.) kultura in kako te predpostavke razkriti? Produkt teh prizadevanj so formularji (razdelani za različne medije), ki so medsebojno primerljivi in posledično zvedljivi na skupno raven obravnave. Te skupne točke so poleg (seveda) časovne umestitve zlasti: parcelacija polja "kulture" oz "umetnosti", zastopanost posameznih tipov tekstov, zastopanost dogodkov glede na provenienco in spol akterjev, glede na prizorišče dogodka, glede na spol avtorja reprezentacije in glede na obseg ter umeščenost posamezne reprezentacije v kontekst celotnega programa oz. publikacije. Tako zastavljeni formularji omogočajo zbiranje zelo podrobnih podatkov kvalitativnega tipa in hkrati podatkov kvantitativnega tipa. Če so podatki prvega tipa bistveni zato, ker nas silijo v nenehno rafiniranje vzpostavljenih kategorij in za njimi stoječih konceptualnih mrež, so drugi pomembni zato, ker omogočajo primerjavo večjih korpusov podatkov in s tem odpirajo prostor za raziskavo longitudinalnega tipa, ki bi jo želeli izpeljati v prihodnosti in bi zajela bistveno večji časovni in prostorski razpon.

Taja Kramberger in Sabina Mihelj